

Inge
Belamarić

prof. latinskog jezika i
povijesti umjetnosti

ingebelamarić@gmail.
com

OKRUTNOST IZ DOKOLICE

Članak predstavlja dokolicu rimskih bogataških krugova okupljenih oko cara Augusta, njegovih prijatelja i/ili podanika, koji su u bogatim vilama na obalama Bajanskog zaljeva kratili svoje vrijeme u razgovorima, zabavama, ali i malim "igrama okrutnosti" kroz analizu priče koju donosi Plinije Stariji, nadopunjuju Seneka i Dion Kasije, o okrutnosti Vedija Poliona, koji je svoje robove znao za svaku sitnicu osuditi na smrt i to tako da ih je bacao u bazene s murinama. No, u članku se razlaže kako je okrutnost iz dokolice, zorno predstavljena u Vedijevoj epizodi s murinama, koja je očito zarana bila propagirana u javnosti, imala manji utjecaj na Augustov politički i prijateljski krug nego *luxuria* njegovih zdanja, koja je mogla caru dati pretekst da sruši golemu kuću u Suburi na Eskvilinu, ne tako daleko od Mecenatovih vrtova, i sagradi Porticus Liviae.

Ključne riječi: *ad bestias*, murine, Vedius Polio, August, vila u Pozilipu.

Prije nekoliko godina svi su svjetski mediji prenijeli vijest da je sjevernokorejski diktator Kim Jong-Un dao smaknuti vlastitoga ujaka, tako što je naložio da ga svuku do gola i bace izgladnjelim psima: 120 pasa pojelo ga je učas, bez ostatka. U dodatku se spominje čak *terminus technicus* – naime, takav tip smaknuća zove se 'quan jue'. To bi sugeriralo da nije bila riječ o maštovitoj kazni, plodu diktatorova bijesa, nego o uvriježenu, gotovo ozakonjenu receptu.

Kolikogod ta kazna izazivala užas, onaj koji je tu vijest lansirao (a ubrzo se, naravno, pokazala fabrikatom nečije propagandne mašine) računao je s arhetipskom slikom koja neizostavno funkcionira u našoj podsvijesti. Nije slučajno da visoko na listi "situacija" u kojima se zatječe James Bond stoje scene u gnijezdu nekog luđaka koji prijeti čitavom svijetu, s bazenima punima morskih pasa u koje Bond svaki čas može upasti, zajedno sa svojim jednako neizostavnim saveznicama.

U toj slici komprimira se više temeljnih ljudskih strahova, u prvom redu primordijalni strah da nas ne pojede neka zvijer, što je utemeljeno na nebrojenim iskustvima naših predaka. Dijelit će ih valjda i naši potomci, dok god bude divlje prirode oko nas. Dakako, i brojne bajke u fabuli imaju motiv bacanja ljudi zvijerima. No, jednako je važan sastojak jeze koju te slike izazivaju i ona vrsta straha koja je zajednička baš svima: gubitak podloge pod nogama.

U svim vremenima nalazimo varijante slike o bacanju žrtava *ad bestias*. Ni malo neočekivano, rimska antika nudi jednu od najsugestivnijih. Vezuje se uz samog Augusta, te uz Vedija Poliona, čovjeka koji zasigurno nije slučajno bio carev bliski prijatelj, kad ga već Tacit (*Ann.* 1.10.5 i 12.60.4) u opisu Augustova sprovađa spominje uz ime Livijino i Tiberijevo, ciljajući na uteg prijateljstva koji je August nosio držeći uza se ljude beskrupulozna morala.

Ovaj kratki esej, međutim, nije zamišljen kao katalogiziranje primjera rimskih okrutnosti, nego će u fokus staviti jednu od pikantnih priča koja nam slikovito govori o tom vremenu i njegovim protagonistima.

S kim si, takav si?

Može li o nečijem moralu govoriti izbor prijatelja kojima se okružio? Ako je tako, morali bismo Augustov karakter tražiti i u paralelnim biografijama njegovih prijatelja. O pitanju njegova moralna značaja utrošeno je jezero tinte, no bez jednoznačna suda. Imao je taj car, naime, toliko različitih lica. Vjerovao je u *omina*, sklone i nesklone dane, ovisio o čitanju snova – no, ni u jednome ni u drugome nema ničeg neobičnog za to doba. Liviju je oteo, ali je tijekom pola stoljeća života s njom taj neobični brak postao čak modelom svome vremenu. U njegovome svakodnevnom ponašanju ne nalazimo ekscesa. Bio je lišen taštine (tek su mu sandale bile “malo više da bi izgledao vitkiji nego što je bio”). Umjerenost je bila prirodna njegovu odijevanju i jelovniku. Nije baš dao mnogo građe Svetonijevoj *chronique scandaleuse*. Opuštao se na gotovo dječji način – uz udicu i kocku. Mommsen ga opisuje sljedećim riječima: “Volio je djecu, bio je dobar obiteljski čovjek i nosio je odjeću koju je tkala njegova obitelj. Svoje unuke podučavao je sam držeći ih uvijek uz sebe. Bio je dakle dobrodušan čovjek, prilično nesklon svemu što je mirisalo na raspuštenost (*untamed genius*)” (Mommsen 1996: 72). Tim čudnije, na tkanju takvih konstatacija, odskaču neke ukrivo izvezene šare, s likovima njemu posve oprečna karaktera, poput Mecenata i, osobito, Vedija Poliona, o kojemu će biti više riječi u ovom prilogu.

Kao što su se u sjeni sintagme *Pax Augusta* izgubile mnoge zlosretne sudbine onih slavnihi poput Kornelija Gala, Tita Labijena ili Ovidija, i mnogih zaboravljenih, tako i opulentne *villae maritimae* na obodu Bajanskog zaljeva kriju ne jednu mračnu priču. “Nema na svijetu sjajnijeg zaljeva od Bajanskog”, kaže jedan Horacijev lik koji ondje gradi vilu (Hor. *Ep.* 1.1.83.). Opisuju ga epiteti: “*liquidae Baiae*” – bezoblačne Baje, “*blandissima litora*” – slikovita obala... U neprekinutoj kolajni gusto nanizanih raskošnih vila rimskih *optimata* i *careva*, koja je po Strabonu (5.4.8) imala izgled golemog, neprekinutog grada, nalazi se i ona Vedija Poliona – bezočno obogaćena čovjeka. Sve su bogato opremljene sumpornim banjama, piscinama, triklinijima, bibliotekama, atrijima, trjemovima, vrtovima i svim ostalim zatvorenim i otvorenim prostorima. Kao što zaključuje Paul Zanker (Zanker 1990: 25–26): “Stječe se dojam da je restriktivnost života u Rimu stvorila gotovo patološku potrebu za ekscesima užitka i egzibicionizma. (...) Prvotna ideja o odmoru i opuštanju na vlastitom dobru, u društvu bliskih prijatelja i dobrih knjiga, izrodila se u vulgarno razmetanje bogatstvom i postala, kao i sve drugo, sredstvom vlastita veličanja. Tijekom tog istog razdoblja u Rimu su uklonjena zadnja zakonska ograničenja privatnoj ekstravaganciji.”

Na tom “neutralnom teritoriju”, daleko od gradske političke arene, gdje se *otium* mogao odvojiti od onoga što podrazumijeva *negotium* – vlasnici ovih vila mogli su se prepustiti (u svoj ekstravagantnosti tih sklopova, često velikih poput gradova) i samotnom umovanju nad nekim štivom: *otium sine litteris mors est* (Seneka); dijalogima koji su, po Ciceronu, najbolje mirodije sumptuoznim večerama; ili pak, reklo bi se nedužnim, malim “igramama okrutnosti”, poput onih gdje nalazimo matrone koje u rukama drže trilje (*mullo*), netom izvađene iz staklenih posuda, kako uživaju u prizoru kolorističkih metamorfoza riblje

Slika 1. Rimski vitez Vedije Polion baca roba u bazen s murinama (preuzeto iz Louis Figuier, *Les Merveilles de la Science*, Paris 1869).

murine iznašao je prije svih Gaj Hir koji je za trijumfalne gozbe diktatora Cezara priložio 6000 murina u zajam; nije ih, naime, htio zamijeniti ni za kakav novac i ni za kakvu drugu nagradu⁴.

Ta gozba uvodi nas sve bliže našoj temi. Ovdje se spominje banket koji je uslijedio iza službenog dijela trijumfa.⁵ Plinije nas izvješćuje da su se uz *cenae*

krljušti. Pročitajmo Senekin (*Nat. Quaest.* 3.18.1.4) opis: “Nema ljepšeg prizora (*tam pulchro spectaculo*) od umirućih trilja. Braneći se od smrti, koja joj se približava, napinje se i to joj po tijelu širi najsajjnije grimizno rumenilo, koje kasnije sve više blijedi, te pri umiranju najdivnije prijelaze pokazuje”.

Te vile nisu bile samo raskošni ljetnikovci, nego i središta ekonomije, pri čemu se dobar dio odnosio na uzgoj ribe, često na skali golemih dimenzija i prihoda, u rukama ljudi *quos Cicero piscinarios appellat* (*Macr. Sat.* 3.15.6.), makar ih ne spominje imenom.¹ Naravno, i ovdje nam je Plinije od pomoći kad raspreda o počecima uzgoja oštriga i riba – kad je, u vrijeme oratora Lucija Licinija Krasa (konzul 95. pr. Kr.), Licinije Murena ustanovio *vivaria*,² za čim je slijedila “specijalizacija”, pa će Gaj Lucilije Hir biti prvi poduzetnik koji je pokrenuo uzgoj murina (valjda i jegulja i sličnih vrsta) u ribnjacima (vjerojatno negdje između Sorenta i Minturna)³: “Poseban ribnjak za

1 Usp. Cic. *Att.* 3.18.6. i 2.9.1. Komentar u Syme 1939: 23.

2 Plin. *NH* 9.170 (cf. 169): *eadem aetate prior Licinius Murena reliquorum piscium vivaria invenit*. Za hrvatske prijevode Plinijevih navoda vidi: Plinije 2021.

3 Za zaokružen pregled povijesti rimskih piscina, s katalogom njihovih arheoloških ostataka u Italiji, vidi: Higginbotham 1997.

4 Plin. *NH* 9.171: *Murenarum vivarium privatim excogitavit ante alios C. Hirrus, qui cenis triumphalibus Caesaris dictatoris sex milia numero murenarum mutua appendit. Nam permutare quidem pretio noluit aliave merce. Huius villam infra quam modicam IXL I HS piscinae vendiderunt*.

5 Riječ je o četverostrukom trijumfu, glasovitom po ekstravaganciji, što ga je Julije Cezar proslavljao četiri dana, s intervalima, u travnju 46. pr. Kr., po svršetku rata u Galiji, rata u Egiptu, rata protiv Farnaka od Ponta i rata protiv kralja Jube od Numidije. Trijumfe opisuje Apijan (*BC* 2.101).

triumphales (dakle ne *prandium*) služile murine. Spominjući Cezarov trijumf te 46. godine, Plutarh pak veli da je diktator narod zabavio raznovrsnim događanjima i gozbama priređenim istodobno na 22.000 stolova za blagovanje. Toliku količinu jestvina teško je i zamisliti, pogotovo ako pretpostavimo da je uz svaki ležalo devet osoba. Po takvom računu u te je dane blagovalo najmanje 200.000 ljudi. Na svaku od spomenutih 6000 murina došlo bi dakle po 30 ljudi, koji bi se uspjeli omrsiti tom delicijom uz pretpostavku da je svaka mogla težiti po desetak kilograma (na cca dva metra duljine). Moramo pak pretpostaviti da su veći *bokuni* išli odabranima.⁶

Glasoviti Hirovi bazeni,⁷ s prvotno “više nego skromnom vilom” prodani su po njegovoj smrti za “bagatelnu” od 4.000.000 sestercija.⁸

Našu pozornost privlači ovdje priča o okrutnosti Vedija Poliona, čovjeka iz obitelji obogaćenog oslobođenika koji je stekao viteški status (*equus*). Taj je svoje robove znao za svaku sitnicu osuditi na smrt i to tako da ih je bacao u bazene sa murinama. Čak tri ili četiri izvora, *mutatis mutandis*, donose isto. Navedimo najprije Plinija: “Rimski vitez Vedije Polion, prijatelj božanskog Augusta, pronašao je u toj životinji dokaz svoje mahnitosti potapajući osuđene robove u bazene s njima, ne toliko što kopnene zvijeri ne bi dostajale, nego zato što ni s jednom drugom vrstom nije mogao gledati kako se cijeli čovjek raskomada u jednom trenu”.⁹

Plinije nam sâm, u detaljnom opisu anatomije i načina mriještenja murina, objašnjava kako je moguće da “čovjeka raskomadaju u trenu”.¹⁰ Promotrimo

---

6 Opširnije: Kajava 1999: 254.

7 Varro, Rust. 3.17.3; Plin. *NH* 9.171. — Ciceron (*Fam.* 2.10.1.) ne propušta spomenuti govornu manu zbog koje je Hir (*Hirrus*) vlastito ime izgovarao ‘Hillus’, u čemu se traži igra riječi, jer *hillus* (i *hilla* < *hira*) znači tanko praseće crijevo koje se koristilo za izradu kobasica (posebno onih u Lukaniji = poznate *lucanicae*). Vidi: Kajava 1999: 256.

8 Plin. *NH* 9.81. — Za usporedbu, Ciceronova gradska rezidencija na Palatinu koštala je 3,500,000 sestercija (da bi, nakon rata 40-ih godina, pala u ruke Luciju Marciju Censorinu). Vidi: Syme 1939: 195, n. 8. — Spominjući Cicerona, odnosno murine, ne možemo odoljeti da ne navedemo zabavnu nezgodu koju je jednom doživio, on koji nije nikad imao apetit sladokusca. Nakon što je zbog *lex Iulia sumptuaria* (46. pr. Kr.) veći broj luksuznih namirnica uklonjen s rimske menze, neki su nepce nastojali draškati novopronađenim začinima kojima su pripremali gljive, bilje i trave svih vrsta. Na jednu takvu večeru (*cena auguralis* u kući mlađeg Lentula Spintera) bio je pozvan i Ciceron koji je ondje dobio užasnu dijareju. Kad se oporavio, napisao je: ‘Uvijek sam se lako ustezao od kamenica i murina, ali prevarile su me biljke. Od sada ću biti oprezniji.’ *Ita ego, qui me ostreis et murenis facile abstinebam, a beta et a malva deceptus sum. Posthac igitur erimus cautiore.* Cic. *Fam.* 7.26.2 (46./45. stare ere, iz Tuskuluma). Više: Kajava 1999: 262.

9 *Invenit in hoc animali documenta saevitiae Vedius Pollio, eques Romanus ex amicis Divi Augusti, vivariis earum inmergens damnata mancipia, non tamquam adhoc feris terrarum non sufficientibus, sed quia in alio genere totum pariter hominem distrahi spectare non poterat. Ferunt aceti gustu praecipue eas in rabiem agi.* (Plin. *NH* 9.39). Hrvatski prijevod: Plinije 2021: 151. — Plinije nije bio među Augustovim adorantima, pa njegova obrada priče nesumnjivo nosi politički žalac. Više: Africa 1995: 71.

10 Murina se mriješti u bilo kojem mjesecu, premda se ostale ribe mriješte samo u određenome. Jajašca joj vrlo brzo rastu. Puk smatra da murine isplaze na suhe obale i oploduju se pareći se sa zmijama. Aristotel plodnog mužjaka naziva *zmyrus*; kaže da je razlika u tome što je murina šarena i slaba, a *zmyrus* jednobojan, snažan i ima zube i izvan usta. U sjevernoj Galiji sve murine na desnoj čeljusti imaju po sedam pjega u obliku Velikog medvjeda, koje blistaju zlatnim sjajem dok ribe žive, a zgasnu kad uginu. (Plin. *NH* 9.39).

Slika 2. Murina (foto Gordana Dragojević).

Slika 3. Murina (foto Đani Igljić).

je izbliza: *Muraena helena*, iz reda *Anguilliformes*, porodica *Muraenidae*, rod *Muraena* (Linn. 1758) je riba zmijolika tijela, boje tamne čokolade prošarane žućkastim i bjelkastim pjegama, dužine do 1,3 m – katkad i do 2 m, težine do 8 kg. Strahotnost velikoj ružnoj glavi daju zubi nalik pili. Živi u rupama i pukotinama morskih hridina, obično na dubinama između 5 i 50 m. Lovi noću. Postaje vrlo agresivna tek ako se osjeti ugroženom. Tada bolno i opasno grize, trgajući meso svojom čeljusti, koje okreće poput kosilice. Zbog strašna izgleda i zle čudi ona je *par excellence* legendarna riba. Sve je kod nje uvijek obavijeno misterijom – od priče da je *muraina* uvijek ženka i da izlazi na kopno da se pari sa zmijom koja riga otrov prije nego što će murinu oploditi.¹¹ Priče o murinama kolale su dugo kroz srednji vijek. U *Starofrancuskom opisu Pule i Dubrovnika* iz godine 1385. anonimni autor bilježi kako su murine opustošile obalu i otoke, a protiv njihove zle čudi kršćanstvo je našlo lijeka u paljenju svijeća po crkvama, jedinom utočištu od moći zlokobnih životinja.¹²

Pa ipak, usprkos uvriježenu mišljenju kako se radi o vrlo agresivnoj ribi, mnogi susreti s murinom vrlo su ugodne naravi: ronionci svjedoče o prijateljskim susretima i gotovo nježnim igrama. Rimski bogatuni znali su biti očarani: “Govornik Hortenzije imao je kod Baulija u Bajskom zaljevu ribnjak u kojem se nalazila murina koju je toliko volio da se vjeruje da je plakao kad je uginula. U istoj je vili Druzova žena Antonija naušnicama ukrasila murinu koju je voljela, pa su mnogi zbog njene glasovitosti žarko željeli posjetiti Baule”.¹³

Naravno, nije neobična naklonost prema životinjama, u ovom slučaju ribama, pa ipak – čak i kad znamo da je riječ o toposu – ostajemo dirnuti činjenicom da murine prepoznaju glas svog vlasnika,¹⁴ jedu iz njegove ruke, kao što se pričalo za jednu koju je već spomenuti Lucije Licinije Kras (Ciceronov

11 Detaljno o tome: Ael. NA 9, 66; vidi i Vinja 1986: 162.

12 Vidi opširnije u: Plinije 2021: 48–51.

13 Plinije 2021: 233. – Kvint Hortenzije Hortal poznat je kao suparnik Ciceronov, branitelj Vera u čuvenom procesu. Antonija Mlađa majka je vojskovođe Germanika i cara Klaudija, baka Kaligulina.

14 O ribama u piscinama carskih vila, sposobnima razlikovati glasove i reagirati na vlastita imena: Plin. NH 10.193; također: 32.16: *E manu vescuntur pisces in pluribus quidem Caesaris villis.*

učitelj) uresio poput lijepe djevojke naušnicama i ogrlicom od dragulja, te poslije – što mu se dakako spočitavalo – oplakivao kao vlastitu kćer.¹⁵ Pogled na njihova klupka u piscinama morao je biti spektakularan.

Plinijev navod u značajnoj mjeri nadopunjuju Seneka i Dion Kasije. Prvi pripovijeda ovako, izvlačeći poantu priče, dakako, u skladu s intencijama svog traktata *O srdžbi* (*De ira* 3.40): “Ali kažnjavati ljutita čovjeka i sam biti ljut znači još ga više razjariti. Prići ćeš mu drugačije i blago, osim ako nisi možda takva ličnost da možeš umanjiti njegov bijes, kao što je to napravio božanski August, kad je blagovao kod Vedija Poliona. Jedan od robova bijaše razbio njegov kristalni pehar. Vedije je naredio da ga zgrabe i da umre neobičnom smrću. Zapovjedio je da dječaka bace golemim murinama, koje je držao u ribnjaku. Tko ne bi pomislio da je ovo napravio iz ekstravagancije? Ali, bilo je to iz svireposti. Dječak uteče iz ruku onog koji ga je uhvatio, dotrči do Cezarovih nogu, moleći samo da umre drugačijom smrću, a ne da bude hrana ribama. Cezar je bio dirnut novim načinom okrutnosti, pa naredi da se rob pusti, a da se sve kristalno posuđe Vedijevo pred njim samim razbije i njime napuni ribnjak. Ovako je Cezar morao kazniti svoga prijatelja: dobro je iskoristio svoju moć. ‘Naređuješ da se ljudi sa gozbe odvlače i budu rastrgnuti novim vrstama kazne? Zar da se rastrgne utroba jednog čovjeka, ako je tvoja čaša razbijena? Zar toliko laskaš sebi da naređuješ da se ljudi pogube u carevoj nazočnosti?’”¹⁶

Naravno, svaka stavka ovog opisa tražila bi komentar, što ovdje ne kanimo činiti, osim što valja podcrtati da u priči u prvi plan sad ulazi August. Recimo samo, u *De clementia*, 1, 18, 1–2, Seneka nalazi potrebu da pridoda još nešto: “Makar je protiv roba sve dozvoljeno, postoji nešto što opće pravilo živih bića priječi primijeniti na ljudsko biće. Tko nije Vedija Poliona više mrzio od njegovih robova jer je ljudskom krvlju hranio svoje murine i zapovijedao da se one koji su ga nečim bili uvrijedili baci u njegov ribnjak, u koji drugi nego u ribnjak zmija? O dostojna li čovjeka da tisuću puta umre, bilo da je murinama koje je sam kanio pojesti bacao robove da bi ih prožderale, bilo da ih je samo zbog toga uzgajao da bi ih na taj način hranio.”¹⁷

Riječ je, dakle, u krajnjoj liniji, o kanibalizmu! O tome s užasavanjem piše Tertulijan u svom podrugljivom govoru o filozofskom plaštu (*De Pallio* 5, 6):

---

15 Ael. *Hist. An.* 8.4; Macr. *Sat.* 3.15.4: *Is tamen Crassus, vir censorius – nam cum Cn. Domitio censor fuit – cum supra ceteros disertus haberetur essetque inter clarissimos cives princeps, tamen murenas in piscina domus suae mortuas atratus, tamquam filiam luxit.*

16 Autoričin prijevod. U izvorniku (Sen. *Ira* 5.40.1–4): *Castigare uero irascentem et ultro obirasci incitare est: uarie adgredieris blandeque, nisi forte tanta persona eris ut possis iram comminuere, quemadmodum fecit diuus Augustus, cum cenaret apud Vedium Pollionem. / Fregerat unus ex seruis eius crustallinum; rapi eum Vedius iussit ne uulgari quidem more periturum: murenis obici iubebatur, quas ingentis in piscina continebat. Quis non hoc illum putaret luxuriae causa facere? saeuitia erat. / Euasit e manibus puer et confugit ad Caesaris pedes, nihil aliud petiturus quam ut aliter periret, ne esca fieret. Motus est nouitate crudelitatis Caesar et illum quidem mitti, crustallina autem omnia coram se frangi iussit conplerique piscinam. / Fuit Caesari sic castigandus amicus; bene usus est uiribus suis: ‘e conuiuio rapi homines imperas et noui generis poenis lancinari? Si calix tuus fractus est, uiscera hominis distrahentur? Tantum tibi placebis ut ibi aliquem duci iubeas ubi Caesar est?’.*

17 Prema: Seneka 2018: 345. “Jegulje” iz prijevoda ovdje su postale “murine”.

“Jednako tako bodežom probadam nečovječnost koja je navela Vedija Poliona da izloži robove kako bi napunili trbuhe murina. Ushićen, naprosto, novoiznađenim divljaštvom, držao je kopnena čudovišta, bez zuba, bez kandži, bez rogova: bilo mu je zadovoljstvo pretvarati silom svoje ribe u divlje zvijeri, koje je (naravno) trebalo smjesta skuhati, da bi u njihovoj utrobi i sam mogao okusiti miris tijela svojih robova.”¹⁸

Convivium se morao održavati uz sam ribnjak, a murine su na stol morale doći izravno iz piscine.¹⁹

Obratimo međutim pažnju na dva Senekina izvješća o događaju. U *De ira* spominje da je “Cezar bio šokiran ovim novim oblikom okrutnosti”, dok u *De clementia* kaže da je Vedije “svoje murine tovio ljudskom krvlju”, i običavao one koji su ga uvrijedili bacati “u svoj ribnjak, ili prije zmijnjak”. To je pak u skladu s Plinijevim navodom da je Vedije u svojoj mahnitosti znao bacati robove murinama u svojim bazenima, da bi mogao gledati “kako se cijeli čovjek raskomada u jednom trenu”. Čini se, dakle, da nije bila riječ o jednokratnom izljevu bijesa, nego o višekratnom sadističkom načinu kažnjavanja!

Valja kazati da u rimskoj literaturi vjerojatno nema pisca toliko osjetljivog na primjere mrcvarenja ljudi, sakaćenja, jezivih egzekucija i sl., kao što je bio Seneka. Samo u njegovim tragedijama nabrojeno je više od dvjesto pedeset spominjanja ili aluzija na različite vidove tortura, pa kritika govori o pravoj “estetici horora” (općenito karakterističnoj za post-augustovsku književnost), odnosno o Senekinoj predilekciji prema krvavim prizorima, opsesiji prema morbidnim slikama (Courtil 2014). Kad danas čitamo o Vedijevim murinama, ne smijemo zaboraviti da je rimski senzibilitet prema načinima mučenja bio drugačiji od našega danas. U skladu s onim što Lewis Mumford zove “Rome’s chronic contempt for life”, grad je mogao svakodnevno vidjeti ljude osuđene na smrt – robove, lopove, najgore kriminalce, kršćane – bačene životinjama u areni (*damnatio ad bestias*).²⁰ Vedijevoj invenciji (*novitas crudelitatis*) najbliže odgovara *poena cullei* (namijenjena prvenstveno patricidima).²¹ Krivce bi bacili u kožnatu vreću, premazanu smolom, i zašili zajedno sa životinjama, u početku samo sa zmijama, dok u Hadrijanovo vrijeme kazna uključuje kvartet: pijetla, psa, majmuna i zmiju.²²

---

18 *Immergo æque scalpellum acerbitati ei, qua Vedius Pollio, servos murenis invadendos objectabat : nova scilicet sævitia delectatio terrenæ bestiæ, & edentulæ & exunguis, & excornis: de piscibus placuit feras cogere, utique statim coquendis, ut in visceribus earum, aliquid de servorum suorum corporibus & ipse gustaret.* Tert. *De Pallio* 5, 6. — Ovo Tertulijanovo djelce, u mnogo čemu enigmatično i izdvojeno od glavnine njegova opusa, datira se u razdoblje između 193. i 223. godine. Barnes 1971: 35–36 i 55.

19 Roller ukazuje na Sen. *NH* 3.18.3–5 u vezi držanja žive ribe u ribnjaku uz trikliniju. Za neposredno uzimanje ribe koja će se pripremiti za gozbu, odnosno izravnu povezanost triklinija i piscina: Higginbotham 1997: 31–33, 241, n. 91).

20 Ali, ne jednom su ljudi bili osuđeni *ad bestias* bez jasne krivice. Ciceron je bio indigniran kad je jedan, za najmizerniju zabavu rulje, bačen zvijerima samo zato što su ga smatrali ružnim – Cic. *Fam.* 7, 1. (DCCCXCV, 3) & VII, 1. (CXXVII, 3).

21 Sen. *Ira* 1,16,5; Sen. *Clem.* 1, 15, 7; 23, 1. Bila je riječ, međutim, o mučno elaboriranom ritualu koji je uključivao niz stupnjeva mrcvarenja prije nego bi krivac bio ubačen u vreću s beštijama, a potom u rijeku ili more. Courtil 2014: 192.

Dion Kasije (*Rimska povijest* = Ῥωμαϊκὴ ἱστορία, 54, 23) donosi pak istu pripovijest – temeljeći je na Seneki, zacijelo i Pliniju – ali uz nekoliko navoda koji šire ocrtavaju Vedijev socijalni i psihološki profil: „I u toj istoj godini Vedije Polion je umro, čovjek inače ništa spomena dostojno ne učinivši (i od oslobođenika je naime bio potekao i ubrajao se među vitezove, a sjajno ništa nije napravio), ali po bogatstvu i okrutnosti vrlo glasovit postavši, tako da je i u povijesno pripovijedanje ušao. Naime, bilo bi dosadno govoriti o ostalome što je radio, no bacaše na smrt osuđene robove murinama koje je hranio u bazenima i uvježbavao da jedu ljude. I jednom gosteći Augusta, kada je pak vinotoča razbio kristalnu čašu, zapovjedio je, pred gostom se ne zastidjevši, da bude bačen među murine. A kada je rob pao pred Augusta i ponizno ga zamolio, on prvo pokuša nagovoriti Poliona da ništa takvo ne učini, a kada ga ovaj ne poslušao, reče: “Donesi sve ostale istovrsne ili neke druge vrijedne čaše koje imaš, da se njima poslužim.” Kad su onda takve čaše donesene, zapovjedi da se razbiju. A on, kada je to vidio, dakako bijaše zlovoljan, ali niti je pokazivao srdžbu zbog jedne čaše naspram mnoštva drugih uništenih, niti je mogao kazniti slugu za ono što je i August bio učinio, zadržao je mir i protiv svoje volje.”²³

Možda se u Polionovoj gesti može naslutiti karakterna crta čovjeka koji je od sina jednog oslobođenika u galopirajućem ritmu postao jedan od istinskih moćnika, opijenog bogatstvom koje je stekao na tri kontinenta, kapitalom koji je dolazio od posjeda u Grčkoj, Kampaniji, Lukaniji, iz njegovih tvornica opeka i crjepova i grnčarije (amfore s njegovim žigovima nađene su u Kartagi i Palestini), od vina sa Hiosa i Kosa (kojim je snabdijevao i Heroda Velikoga)... (Finkielsztejn 2006).

Tjelesno kažnjavanje robova nije naravno neobično za to vrijeme, no kazna na koju je Vedije osudio svog roba u potpunoj je disproporciji s njegovom krivnjom. Mogla bi ukazivati na želju da se gosta impresionira, između ostalog i pokazivanjem svijesti od kolike mu je važnosti bio *convivium* što ga je car počastio vlastitom nazočnošću, značajem pehara koji mu je očito rob trebao prinijeti, a morao je biti Vediju od neprocjenjive vrijednosti. M. B. Roller upozorava da se razbijanje pehara na takvoj gozbi držalo za loš *omen*, a mogao je izazvati i primisli na prijetnju.²⁴ Jednako dramatična demonstracija bila je spremnost Vedija Poliona da ubije tako vrijednog roba, jer su samo najprivlačnijim među robovima-tinejdžerima davali da služe vino, a cijene takvim robovima mogle su biti vrtoglave – barem ako je suditi po Marcijalu, koji dvaput spominje iznos od 100,000 sestercija (Roller 2001: 170, n. 64).

---

22 “It is hard”, razlaže Rodolfo Lanciani, “to conceive the idea of a Roman carnarium, an assemblage of pits into which men and beasts, bodies and carcasses, and any kind of unmentionable refuse, were thrown in disorder” (Mumford 1961: 217).

23 Cass. Dio 54, 23. – Zahvalna sam nedavno preminulom kolegi Anti Podrugu, koji je svojedobno preveo ovaj Dionov odlomak.

24 Upućujemo na opširnu autorovu analizu svih navoda o događaju – u Seneki, Plinija i Dionu. Roller 2001: 170, n. 63. Namjerno ispuštena čaša (*phiale*) bila je – napominje autor – ugovoreni znak na koji su zavjerenici ustali od stolova da ubiju Sertorija (Plut. *Sert.* 26.10).

Slika 4. Novac Vedija
Poliona kovan u
Tralesu u Lidiji.

No, je li August bio baš toliko dirnut okrutnošću Vedijevom? Svetonije pripovijeda kako je jednom zarobljeniku, koji ga je molio za pristojan pokop, odgovorio da će se za to pobrinuti ptice, a ocu i sinu koji su ga molili da im pokloni život naredio je da kockom odrede koji će biti pomilovan, nakon čega je gledao kako izdišu oba. Naime, pošto je umro otac koji se sâm dao krvniku, sin je počinio samoubojstvo (Svetonije 1978: 65). Ovo baš nisu primjeri “meka srca” Augustova. No on je čovjek, rekosmo, s mnogo lica, pa i s priličnim razvojem ličnosti: istodobno “tolerant and impacable, ruthless and forgiving, brazen and tactful” (Garrett G. Fagan). Njegovo promptno djelovanje u Vedijevoj vili u Pozilipu dokaz je njegove ljudske crte, ali zacijelo i povrijeđenosti neodmjerenim bahaćenjem čovjeka koji mu je bio, unatoč svemu, prijatelj – blizak toliko da je smatrao da u nazočnosti imperatora može dječaka-roba osuditi na smrt, k tome takve vrste. Augustovu reakciju na Vedijev način kažnjavanja, kojim ga je zapravo htio impresionirati, M. B. Roller zacijelo ispravno karakterizira kao *amicable reciprocity*.²⁵

Vedije Polion – magnus nebulo

Tko je, dakle, Vedije Polion? Ciceron ga nije mogao podnijeti: “*Numquam vidi hominem nequiores*”. Kaže za nj da je bio velika hulja (*magnus nebulo*) – ... – i prijatelj Pompejev. Sreo ga je 50. pr. Kr. u Kilikiji, kamo se uputio iz Tarsa, da preuzme prokonzulsko mjesto. Vedije mu je izišao u susret, okružen svitom robova, s kolima, a u jednoj je paradirao babun, među divljim magarcima (čije meso je Mecenat, navodno, prvi uveo na rimske stolove).²⁶ Postoji golema

---

²⁵ “While we must imagine that Pollio was utterly humiliated, it remains true that Augustus had also done him the great honor of coming to dinner in the first place; and the fact that Seneca pointedly refers to Pollio as Augustus’s *amicus* (likewise Dio 54.23 and Pliny *NH* 9.77) suggests that no destructive cycle of hostile reciprocity ensued.” (Roller 2001).

²⁶ Plin. *NH* 8, 170. – O Ciceronovim utiscima koje je stekao o Vediju pri tom susretu: Syme 1961. Dok je boravio u Laudiceji, posjedovao je Vedije pet minijaturnih portretnih bista (*imagunculae*) gospođa iz visokog društva, među kojima i jednu Brutove sestre, supruge Marka Emilija Lepida.

literatura koja pokušava minucioznom analizom svih dostupnih povijesnih signala razumjeti stvarnu narav i opseg misije Vedija Poliona u Aziji, odnosno funkcije koje je ondje obnašao u Augustovo ime, neposredno nakon Akcija. Čini se da je u prvih nekoliko godina djelovao kao prefekt (*procurator, praeses*) provincije, radeći na demobilizaciji Antonijeve vojske i složenim fiskalnim reformama, potom – u drugoj fazi (između 29. i 27. godine) – kao posebni, osobni Augustov izaslanik, upravljajući njegovim posjedima, postavljajući temelje zakladama igara u čast Augusta (npr. u Efezu), provodeći rekonsakraciju najvažnijih maloazijskih svetišta (poput Artemizona u Efezu) i nizu drugih zadataka po kojima P. Vedije Polion ulazi među vodeće figure (možda ne pre-daleko od značaja jednog Marka Agripe), koje su radile na sveobuhvatnoj političkoj tranziciji između Republike i Carstva, u njegovom slučaju u provinciji Aziji (Kirbihler 2017; Kirbihler 2018).

Važnost misije i časti koje je ondje stekao nedvojbeno opravdavaju učestali spomeni činjenice da ga se držalo Augustovim prijateljem. Možemo pak pretpostaviti i da je Polionovo ludo bogatstvo barem dijelom bio i privatni refleks financijske konsolidacije Male Azije koju je proveo. Novci iz Trallesa donose mu ime i pokazuju portret; njegovom značaju govore i počasni natpisi u Miletu (pokraj Didimejona), u Troji/Iliju, dok jedan natpis iz Efeza spominje neku Vedijevu “konstituciju”, o kojoj se među povjesničarima dosta diskutiralo (Atkinson 1962; Millar 1996). Sve u svemu, već ovih nekoliko podataka ozbiljno proturječi zaključivanju Diona Kasija da je Polion bio “čovjek koji nije napravio ništa dostojno sjećanja” (Newlands 2002: 232).

Ipak, ljudi poput Mecenata ili Poliona bili su – kad se zamašnjak nove vlasti stabilizirao – na sramotu vladaru zbog neumjerene raskoši. Mecenat je sačuvao spomen preko Horacija, Polion preko priče o murinama. Ronald Syme kaže da je August u toj epizodi našao povod da prekine *amicitiam* koja mu je bila na teret.²⁷ Čini se, međutim, da je za to čekao – posve prikladno – da Polion ode s ovoga svijeta. Vedije mu je zaviještao mnoga imanja, uključujući i spomenutu vilu u Napuljskom zaljevu, koja je poslije pripala Trajanu.

Testament je predviđao gradnju javnog spomenika u Vedijevu čast u rodnom Beneventu, gdje je ranije Augustu u čast bio podigao golemi *Caesareum*.²⁸ Jedan od njegovih oslobođenika na nadgrobnom spomeniku priopćuje da je u Cezareumu organizirao borbe za 500 gladijatora.

August pak nije smatrao uputnim da se drži stavke Polionova testameta, gdje izriče želju da mu se ime sačuva javnim spomenikom. Dion Kasije začu-

---

27 “Vedius Pollio” – konstatira Ronald Syme – “could not stand as a model and an ornament in the New State. The way of his life, like the fantastical conceits of his verse, must have been highly distasteful to Augustus as to Agrippa. Augustus bore with the vices of his minister for the memory of his services and the sake of his counsel”. (Syme 1939: 341–343).

28 Spominjući prethodno rekonsakracije nekoliko centralnih maloazijskih svetišta, koje je Vedije poduzeo u Augustovo ime, dodajmo da je u vremenu između 27. i 15. godine (kada je umro) posvetio *Caesareum* u Beneventu, kao jedno od najranijih svjedočanstava uvođenje carskog kulta u Italiji: *P. Veidius P(ublii) F(ilius) Pollio Caesareum Imp(eratori) Caesari Augusto i coloniae Beneventanae (dedicavit?)* (CIL IX, 1556). Vidi: Syme 1939: 410; Weinstock 1971: 407, n. 4; Kirbihler 2018: 58, n. 142.

Slika 5. Pogled iz zraka na arheološki park Pozilip.

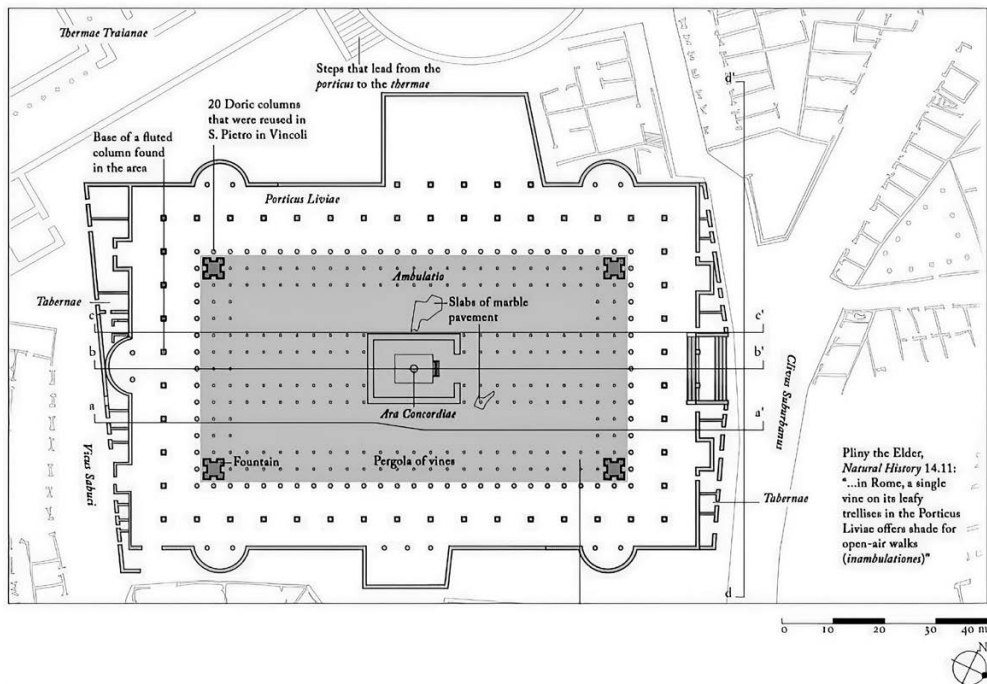

do, u Severovo doba početkom 3. stoljeća, zna ono što Ovidije, Seneka i Plinije ne spominju: "Takav je dakle Polion bio čovjek, koji je tada umro. Ostavio je velik dio nasljedstva mnogima, a Augustu mnoga imanja i Pozilip, mjesto koje se nalazi između Neapola i Puteola, zapovjedi da se ondje izgradi neko vrlo lijepo javno djelo. August pak njegovu kuću do temelja razori, pod izlikom gradnje neke druge njegove zgrade, ali da ovaj ne bi imao nikakav spomenik u gradu, izgradi trijem sa stupovima, ali na njega upiše Livijino a ne Polionovo ime".²⁹

Nisam uspjela naći da u golemoj literaturi koja komentira ovaj Dionov navod netko zapaža, čini mi se, neobičnu činjenicu da Vedije u oporuci caru određuje uvjet, "upute da se ondje podigne neko javno djelo velike ljepote". Iz teksta bi se trebalo zaključiti da se Vedijeva želja odnosi na posjed u Pozilipu, no ne čini se logičnim da bi caru dao u zadatak da transformira jednu *villu maritimu* u lancu sličnih vila načičkanih na obalama Napuljskog zaljeva. Kakvo bi to "javno djelo" u takvom ladanjskom kontekstu moglo biti? Prije bi se reklo da je Vedije mislio na golemi gradski sklop koji je uživao usred gustog tkiva metropole i koji je Ovidije opisao kao svojevrсни grad u gradu (*urbis opus domus una fuit, spatiumque tenebat, quo brevius muris oppida multa tenent*).

Možda ne toliko Vedijeva epizoda s murinama, koja je očito zarana bila propagirana u javnosti, koliko *luxuria* njegovih zdanja, mogla je caru dati pretekst da sruši golemu kuću u Suburi na Eskvilinu, ne tako daleko od Mece-natovih vrtova, i sagradi *porticus Liviae*, o čemu izravno izvješćuje Ovidije, u jednoj od rijetkih referenci na suvremene događaje (Ov. *Fasti* 6, 643), k tome

29 Cass. Dio 54, 23: *τοιοῦτος οὖν δὴ τις ὁ Πολίων ὃν ἐτελεύτησεν ἄλλοις τε πολλοῖς πολλὰ καὶ τῷ Αὐγουστῷ τοῦ τε κλήρου συγχὸν μέρος καὶ τὸν Πανσίλυπον, τὸ χωρίον τὸ μεταξὺ τῆς τε Νέας πόλεως καὶ τῶν Πουτεόλων ὃν, καταλιπὼν, τῷ τε δήμῳ περικαλλῆς ἔργον οἰκοδομηθῆναι κελεύσας. ὁ οὖν Αὐγουστος τὴν οἰκίαν αὐτοῦ ἐς ἔδαφος προφάσει τῆς ἐκεῖνον κατασκευῆς, ὅπως μηδὲν μνημόσυνον ἐν τῇ πόλει ἔχη, καταβαλὼν περιστρωφὸν ἠκοδομήσατο, καὶ οὐ τὸ ὄνομα τὸ τοῦ Πολίωνος ἀλλὰ τὸ τῆς Λιουίας ἐπέγραψεν.*

Slika 6. Rekonstrukcija tlorisa Livijinog portika (A. Carandini and P. Carafa (ur.), *The Atlas of Ancient Rome: Biography and Portraits of the City*, 2 vols., Princeton and Oxford, Princeton University Press, 2017: tab. 109).

izrazito moralizatorsko-didaktičkog tona. Vedije je uz to jedini *eques* Augustova doba koji se spominje u *Fastima* (Syme 1961; Newlands 2002: 226–228): “(...) gdje je sada Livijin portik stajala je golema palača; kuća velika kao grad, i bila je prostranija od zidina mnogih gradova. Svrnjena je sa zemljom, ali ne zbog ikakve krivice prema vlasti, nego zbog toga što se njezina raskoš smatrala štetnom.”³⁰

Polionova gradska rezidencija, *urbis opus domus*, nudila se sada Augustu kao savršena prilika da uspostavi, i to u najgušćem dijelu milijunskog Grada, spektakularni primjer konverzije privatne *luxuria* u prostor koji će biti “vraćen narodu”:³¹ tako se vrši služba cenzora, tako nastaju *exempla – sic agitur censura, et sic exempla parantur*, zaključuje Ovidije (usp. Green 2004). Bez obzira na to što nam kaže moralizatorski sadržaj Ovidijevih stihova, *Porticus Liviae* mogao je odgovarati Vedijevoj oporučnoj želji da na tom mjestu August (dakako da je pretpostavljao u njegovu vlastitu čast) podigne “neku javnu građevinu velike ljepote”. Livijin portik, unutar kojega je Livija sama dala podići mali ali raskošni hram posvećen Konkordiji, postao je svojevrstan šarnir između republikanske prošlosti i sadašnjosti nove Augustove vlasti, te nadasve važan orijentir u tkivu starog Rima, nadvijajući se nad širokim raskrižjem gdje se *Clivus Suburbanus* razdvaja u dvije ulice koje su vodile na Forum (Favro 1996: 212).

30 (...) *ubi Liviae nunc est / porticus, immensae tecta fuere domus; / urbis opus domus una fuit spatiumque tenebat / quo brevius muris oppida multa tenent. / haec aequata solo est, nullo sub crimine regni, / sed quia luxuria visa nocere sua* (Ov. *Fasti*, 6, 639-644). Za komentar vidi: Littlewood 2006: 186-190.

31 Ovidije drugdje preporučuje *Porticus Liviae* kao ponajbolje mjesto gdje se može “pokupiti” djevojka (Ov. *Ars* 1,71-72 = Ovidije 2001: 89).

Seneka (*De Clem.* 1, 18, 3; Seneka 2018: 345) ocjenjuje: "Kako se na okrutne gospodare pokazuje po čitavom gradu i mrski su i odvratni, tako je nepravda kraljeva nadaleko uočljiva te se njihova ozloglašenost i mrskost prenose pokoljenjima. A koliko bi bilo bolje ne roditi se nego ubrajati se među rođene na državnu štetu!". Konsekventno tome i u skladu s *leges Iuliae* (18.-17. pr. Kr.) kojim su se željela kodificirati nova pravila morala za više klase društva, August je morao nekadašnje nedvojbeno prijateljstvo prepustiti zaboravu i dati javnu poruku, pravu demonstraciju novih pogleda na prekomjernu ekstravaganciju mogućnika u gradnjama koje su morale iritirati socijalni *milieu* novoga društva koje je car želio obnoviti stalnim pozivanjem na *mores maiorum*. U skladu s vlastitim karakternim crtama koje pregnantno niže Paul Zanker (Zanker 1990: 159-160): "Njegov javni stil osvajao je jednostavnošću i dostojanstvom, od njegovog hoda do načina govora, od prijateljskog odnosa s najskromnijim ljudima do njegovog poštovanja prema senatorima, a posebno disciplinom i samokontrolom. Posjetitelji su izvijestili o jednostavnosti i staromodnoj skromnosti njegovih odaja kod kuće. Pričalo se da je sam pretopio zadnji zlatni tanjur, a bilo je dobro poznato da nije koristio luksuzne vile (premda je zadržao cijeli Capri kao svoje privatno utočište). Također je dao do znanja da su njegovu togu, jednostavno skrojenu i s obilježjima visokog ranga, ručno istkale njegova žena i unuka (uz stotine carskih robova)."

Porticus Liviae – o kojemu izvješćuje, vidjesmo, već Dion Kasije, bio je predan narodu osam godina kasnije, 7. stare ere. Prikazan je na fragmentu *Forma Urbis*, plana Rima urezanog na mramornoj ploči iz vremena Septimija Severa.³² August je poticao i druge da grade skromne i čvrste rezidencije. Nakon što je Pizon podigao kuću s velikom pažnjom, odgovorio je: "Raduješ moje srce gradeći tako, kao da će Rim biti vječan" (Plut. *Mor.* 208; Favro 1992: 73).

****

Rimljani dugo nisu postavljali pitanje krivice za zločine koji su im se pred očima odigravali, na primjer za uživanja u strahotnim mučenjima u Koloseju, gdje se prema Senekinim riječima čovjek naslađivao čovjekovom krvlju, *iuvat humani sanguine frui*. Ali, rekosmo, ovaj esej nije zamišljen kao katalogiziranje primjera rimskih okrutnosti. Prešutjet ćemo žrtvovanja ljudi Publija Vatinija; načine eksterminacije ustanika u provincijama, shodno tome primjere kolektivnih samoubojstava kojima su čitavi gradovi nastojali izbjeći rimsku okrutnost. Ostavit ćemo po strani poroke i surovost legata Karizija koji su izazvali ustanak u Hispaniji, kao što se dogodilo i u Dalmaciji gdje je ustanički vođa pokušavao opravdati motive pobune ukazujući na grabežljivost rimskih fiskalnih metoda (Syme 1939: 477), konstatirajući rezignirano: "niste nam poslali pastira, nego vuka". Strahotna dnevna mučenja, *damnatio ad bestias* (...) nisu dokinuti ni za Konstantina, ni njegovih neposrednih nasljednika (Potter

---

³² "Porticus Liviae zauzima cijeli prostor Vedijeve palače, ali carski arhitekt nije zadirao u postojeću mrežu ulica. Četvrt je zadržala svoj stari karakter, a razmetanje *publica magnificentia* ovdje je ograničeno na samu zgradu." (Zanker 1990: 137).

2010). Naravno, *Ad bestias* je samo formula koju je ljudski um stvorio. Životinje su, pa tako i Polionove murine, samo instrumenti te formule. Zaključimo riječima čuvenog José Saramaga (Saramago 2013): “Nismo spremni da priznamo da je upravo ljudsko biće izmislilo nešto tako strano ljudskoj prirodi kao što je svirepost. (...) Što smo i tko smo. I čemu? Vjerojatno ne postoji odgovor, a ako i postoji, ja sigurno nisam kadar da ga ponudim (...) no ako smo takvi kakvi jesmo, neka se svatko zapita zašto.”

****

Ovaj članak objedinjuje dva izlaganja. Prvo, pod naslovom “*Otium and violence. Vedius’ morays, Augustus’ morals*”, održala sam na međunarodnoj znanstvenoj konferenciji *Violence in the Ancient and Medieval World*, u Lisabonu 17.-19. veljače 2014. (na Centro de Estudos Clássicos OR Centro de História Faculdade de Letras da Universidade de Lisboa Alameda da Universidade), a drugo, u varijantnom izdanju prethodnoga, na Međunarodnom znanstvenom kongresu *Stoljeće hrabrih – arheologija rimskih osvajanja i otpora starosjedilaca u Iliriku za vrijeme Augusta i njegovih nasljednika*, Zagreb, 22.-26. rujna 2014. (u organizaciji Odsjeka za arheologiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu). Iz raznih razloga tek ovdje publiciram rezultat tadašnjih istraživanja o temi koju su mnogi lateralno obrađivali, a uz koju je, vjerujem, moguće još uvijek dodati nešto nova. Kad je članak konačno zaokružen za tisak u ovom zborniku, otkrila sam da je u međuvremenu objavljen članak Piotra Berdowskog (Berdowski 2017/2018) u kojemu autor pokušava pod istim lukom okupiti sve dosad poznate činjenice o Vedijevoj biografiji, socio-političkoj ulozi i karakteru. To čini s nekoliko izvornih vlastitih zapažanja. Na primjer, u rušenju Polionove kuće vidi ideju *κατασκαφή δόμων* koja je u grčkom svijetu bila u suprotnosti s rimskom *damnatio memoriae* kao trajno upozorenje i demonstracija, u ovom slučaju – vidljiv znak kraja Republike (Bodel 1997: 8). Berdowski, međutim, čini se, sumnja u stvarno prijateljstvo Augusta i Vedija. Treba imati na umu, veli on, da je *amicitia* imala malo zajedničkog s onim što obično razumijevamo pod prijateljstvom: “Inspiration for the institution of *amici Augusti* / *amici principis* is widely seen by scholars in two sources: on the one hand, the Hellenistic tradition (*φίλοι* in a ruler’s entourage), on the other, in the Roman institution of *clientela* and patronage. No doubt the nucleus of an imperial court may be seen as early as in the time of Caesar. The entourage that followed the dictator around (as noted by Cicero [*Att.* 13.52] on the occasion of Caesar’s famous visit at his villa in 45 BCE) counted some 2,000 people. Defining the circle of people who could be called *amici principis* at the time of Augustus is difficult, in that the list would be certain to be incomplete. (...) All this suggests that the term *amicus principis* should not usually be taken in the normal sense of the word: the emperor did not necessarily feel affection for his *amicus*. Was this the case with Vedius Pollio? There is no easy answer to this question. Pollio (in common with another equestrian, Maecenas) was linked to Augustus by a pragmatic need. His selection for the Asian mission was most likely the result of Augustus’ trust, but also perhaps Pollio’s qualificati-

Slika 7. Prikaz murine na freski s prikazom Dionizove procesije. Pompejansko slikarstvo 1. stoljeća pr. Kr. Ova "megalografija" - friz figura u prirodnoj veličini - otkrivena je početkom 2025. u Regiji IX, središnjem dijelu grada. (<https://edition.cnn.com/2025/02/28/style/pompeii-bacchanalia-frieze-sclintl/index.html>).

ons. The winner of Actium needed dedicated, loyal people at this truly transformative juncture. Augustus was embarking on a path of defining a new political system, both in terms of ideology and practice, on issues such as the legitimation of his power, relations with the senate, provincial management etc." (Berdowski 2017/2018).

U našem je tekstu, vjerujem, izneseno dovoljno argumenata iz kojih se vidi da je to prijateljstvo bilo – uz svu pragmatičnost Augustovih nazora – tijesno i trajno. O tome podosta svjedoči *convivium* u Pozilipu, jedna od iznimno rijetkih prilika u kojima cara vidimo u gostima, a ne kao domaćina. No, mnogo je provokativnije autorovo uvjerenje, da je događaj s murinama izmišljotina, nastala vjerojatno u Augustovoj propagandnoj mašineriji po Vedijevoj smrti, postupnim dijaboliziranjem njegovih notornih crta među kojima je *luxuria* postala trajni *trademark*.³³ Čini se da se Berdowski pritom previše oslanja na činjenicu što Ovidije, kao suvremenik, u *Fastima* ne donosi nikakvih aluzija na događaj u Pozilipu. Čini mi se, međutim, da bi iz gore već izrečenog, trebalo biti jasno da već sam žanr Ovidijeva djela ne bi trpio narativnu digresiju takvog tipa, makar je opis rušenja Vedijeva doma u Suburi (uz moralizatorско-didaktički komentar) u *Fastima* gotovo iznimka u smislu pozivanja na suvremene događaje, kao što je iznimka i sam spomen Vedija, jedinoga rimskog viteza koji se u njima navodi.

33 "The story of Pollio's macabre habit of feeding slaves to his fish fits squarely with this literary trope which presumably had little in common with the historical truth." (Berdowski 2017/2018).

LITERATURA

Africa 1995

Th. W. Africa, "Adam Smith, the wicked knight, and the use of anecdotes", *Greece & Rome* 42/1, Cambridge, 1995, 70–75.

Atkinson 1962

K. M. T. Atkinson, "The Constitutio of Vedius Pollio at Ephesus and its analogies", *Revue internationale des droits de l'Antiquité* 9, Paris, 1962, 261–289.

Barnes 1971

T. D. Barnes, *Tertullian: a Historical and Literary Study*, Oxford, 1971.

Berdowski 2017/2018

P. Berdowski, "Ex amicis divi Augusti: P. Vedius Pollio", *Palamedes* 12, Columbus, 2017/2018, 93–140.

Bodel 1997

J. Bodel, "Monumental villas and villa monuments", *Journal of Roman Archaeology* 10, Cambridge, 1997, 5–35.

Courtil 2014

J.-Ch. Courtil, "Torture in Seneca's philosophical works: between justification and condemnation", in: J. Wildberger & M. Colish (eds.), *Seneca Philosophus, "Trends in Classics"*, Berlin, Boston, 2014, 189–207.

Favro 1992

D. Favro, "'Pater urbis': Augustus as City Father of Rome", *Journal of the Society of Architectural Historians* 51/1, Berkeley, 1992, 61–84.

Favro 1996

D. Favro, *The Urban Image of Augustan Rome*, Cambridge, 1996.

Finkielsztein 2006

G. Finkielsztein, "P. Vedius Pollio, producteur de vin à Chios et Cos et fournisseur d'Hérode le Grand", in: D. Długosz (ed.), *Juifs, Polonais. A la recherche des racines de la civilisation européenne. Actes du colloque [International tenu à Paris Le 14 Novembre 2003, dédiée à Joseph Méléze-Modrzejewski]*, Varsovie, Paris, 2006, 123–139.

Green 2004

S. J. Green, "Playing with Marble: The Monuments of the Caesars in Ovid's 'Fasti'", *The Classical Quarterly* 54/1, Cambridge, 2004, 224–239.

Higginbotham 1997

J. Higginbotham, *Piscinae. Artificial Fishponds in Roman Italy*, Chapel Hill, 1997.

Kajava 1999

M. Kajava, "Murenae, Oysters and Gilt-Heads. Fish for Name, Table, and Show in Ancient Rome", *Acta Classica Universitatis Scientiarum Debreceniensis* 34–35, Debrecen, 1999, 253–268.

Kirbihler 2017

F. Kirbihler, "Les problèmes d'une mission publique entre République et Empire: P. Vedius Pollio en Asie", in: L. Cavalier, M.-Cl. Ferrière, F. Delrieux (éds.), *Auguste et l'Asie Mineure*, Bordeaux, 2017, 129–152.

Kirbihler 2018

F. Kirbihler, "Les prêtresses d'Artémis à Éphèse (Ier siècle av. J.-C.–IIIe siècle apr. J.-C.) ou comment faire du neuf en prétendant restaurer un état ancien?", *Dialogues d'histoire ancienne, Suppl.* 18, Besançon, 2018, 21–79.

- Littlewood 2006
R. J. Littlewood, *A Commentary on Ovid: Fasti Book VI*, Oxford, 2006.
- Millar 1966
F. Millar, "The emperor, the Senate and the Provinces", *The Journal for Roman Studies* 56, Cambridge, 1966, 156–166.
- Mommsen 1996
Th. Mommsen, *A History of Rome Under the Emperors*, Routledge – London, 1996.
- Mumford 1961
L. Mumford, *City in History*, New York, 1961.
- Newlands 2002
C. E. Newlands, "Contesting Time and Space: Fasti 6", in: G. Herbert-Brown (ed.), *Ovid's Fasti: Historical Readings at its Bimillennium*, Oxford, 2002, 221–250.
- Ovidije 2001
Publije Ovidije Nazon, *Ljubavi, Umijeće ljubavi, Lijek od ljubavi* (prev. T. Ladan), Zagreb, 2001.
- Plinije Stariji 2021
Plinije Stariji, *Prirodoslovlje IX, O vodenim bićima* (prev. I. Belamarić), Zagreb, 2021.
- Potter 2010
D. Potter, "Constantine and the Gladiators", *The Classical Quarterly* 60/2, Cambridge, 2010, 596–606.
- Roller 2001
M. B. Roller, *Constructing Autocracy: Aristocrats and Emperors in Julio-Claudian Rome*, Princeton, 2001.
- Saramago 2013
J. Saramago, *Od kipa do kamena, u: U prvom licu*, Smederevska Palanka, 2013.
- Seneka 2018
Lucije Anej Seneka, *Filozofski spisi* (prev. T. Milunović, prir. D. Savić), Zagreb, 2018.
- Svetonije 1978
Gaj Svetonije Trankvil, *Dvanaest rimskih careva* (prev. S. Hosu), Zagreb, 1978.
- Syme 1939
R. Syme, *The Roman Revolution*, Oxford, 1939.
- Syme 1961
R. Syme, "Who Was Vedius Pollio?", *The Journal of Roman Studies* 51, Cambridge, 1961, 23–30.
- Weinstock 1971
S. Weinstock, *Divus Iulius*, Oxford, 1971.
- Zanker 1990
P. Zanker, *The Power of Images in the Age of Augustus* (transl. A. Shapiro), Ann Arbor, 1990.